

PAPER DETAILS

TITLE: SENGLAH SÖZLÜĞÜNDEKİ YANLI SLAR ÜZERİNE

AUTHORS: Farhad RAHİMİ

PAGES: 530-552

ORIGINAL PDF URL: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1168008>

Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi Sayı: 9/2 2020 s. 530-552, TÜRKİYE

Araştırma Makalesi

SENGLAH SÖZLÜĞÜNDEKİ YANLIŞLAR ÜZERİNE

Farhad RAHİMİ*

Geliş Tarihi: Eylül, 2019

Kabul Tarihi: Nisan, 2020

Öz

Çağatay Türkçesi, 13. yüzyılın başlarından 20. yüzyılın başlarına kadar kullanılan bir yazı dilidir. Nevayî'nin ölümünden sonra, onun eserlerinin kolayca okunması için, İslam dünyasının her bir köşesinde çeşitli sözlükler yazılmaya başlandı. Genellikle Osmanlı İmparatorluğu, İran, Azerbaycan, Hindistan ve Türkistan'da yazılan ve Türk dilinin gelişmesi tarihi için çok büyük bir değere sahip olan bu sözlükler bir sözlükçülük ekolü oluşturmuştur. İran sahasında da Ali Şir Nevayî'nin eserlerini anlamak üzere birçok Çağatay Türkçesi sözlüğü düzenlenmiştir. Bunlardan bir tanesi Mirza Mehdi Han Esterabadi tarafından H 1172-1173'te (1758-1760) İran'da yazılmış Çağatay Türkçesi-Farsça bir sözlük olan Senglah'tır. Bu çalışmada önce eser, eserin üzerinde yapılan çalışmalar ve el yazması nüshaları hakkında bilgi verilmiş daha sonra Senglah'ta bulunan yanlışlar üzerinde durulmuştur.

Anahtar Sözcükler: Çağatay Türkçesi, Çağatay Türkçesi Sözlükleri, Nevayî, Sözlük Bilimi, Mirza Mehdi Han Esterabadi, Senglah, İran, 18. yüzyıl.

ON THE WRONGS OF SENGLAH DICTIONARY

Abstract

Chagatai Turkish, is a writing language that the Turks continue to use from the beginning of the 13th century until the beginning of the 20th century. After Nevayî's death, various dictionaries began to be written on every corner of the world of Islam, so that his works could easily be read. These dictionaries, written mostly in the Ottoman Empire, Iran, Azerbaijan, India or Turkestan and having a great value for the history of Turkish language development have created a lexicographical schools. Also in the Iran field many Chagatai Turkish dictionaries were arranged to understand the works of Ali Şir Nevayî. One of them is Senglah Chagatai Turkish-Persian dictionary was written by Mirza Mehdi Han Esterabadi in H. 1172-1173 (1758-1760) in Iran. In this study, after was given the information about the work, the works done on it and its manuscript copies, was emphasized the mistakes in Senglah.

Keywords: Chagatai Turkish, Chagatai Turkish Dictionaries, Nevayî, Lexicography, Mirza Mehdi Han Esterabadi, Senglah, Iran, 18th century.

* Dr.; Tebriz-İran, farhad_rahimi2007@yahoo.com.

Giriş

Çağatay Türkçesi, 13. yüzyılın başlarından 20. yüzyılın başlarına kadar kullanılan bir yazı dilidir. Başka coğrafyalarda olduğu gibi İran sahasında da Nevayî'nin eserlerini anlamak üzere birçok Çağatay Türkçesi sözlüğü düzenlenmiştir. Bunlardan bir tanesi Senglah'tır. Bu çalışmada önce eser, eserin üzerinde yapılan çalışmalar ve el yazması nüshaları hakkında bilgi verilmiş daha sonra Senglah'ta bulunan yanlışlar üzerinde durulmuştur. Bu yanlışlar, “Yanlış maddeler veya anlamlandırmalar”, “Yanlış olma ihtimali bulunan maddeler veya anlamlandırmalar”, “Kaynaklara yapılan yanlış göndermeler” ve “Madde başlarının altında verilen örneklerdeki yanlışlıklar” başlıkları altında ele alınmaya çalışılmıştır. Başvurulan eserlerin sayfa numarası genellikle yay ayrıç içinde bulunan ilk sayıyla, yayınlarda verilen beyit veya bölüm numarası ise ikinci sayıyla belirtilmiştir.

1. Senglah

Kendisinden sonraki Çağatay Türkçesi sözlüklerine kaynaklık eden ve Çağatay Türkçesinin en önemli sözlüklerinden biri olan *Senglah*, Mîrzâ Muḥammed Mehdî Ḥan bin Muḥammed Naşîr-i Esterâbâdî tarafından H. 1172-1173 (1758-1760) yılları arasında yazılmıştır. Nâdir Şâh'ın (hük. 1736-1747) münşi ve tarihçisi olan Mîrzâ Mehdî Ḥan *Dürre-yi Nâdirî*, *Târîḥ-i Cihân-güşâ-yı Nâdirî* (*Târîḥ-i Nâdirî*) ve diplomatik yazıları içeren *Münşe'ât* (*Risâle-yi Bedî'î*) gibi eserlerin de yazarıdır. Mîrzâ Mehdî Ḥan'ın İmanî Tâli' Herevî, Ferâğî, Nedr-'Alî, Mîrzâ 'Abdu'l-Celîl Naşîrî gibi Çağatay Türkçesi sözlüğü yazarlardan bahsetmesi önemlidir.

1736-1747 yıllarında İran'da egemen olan Nâdir Şâh'ın başkâtibi olan Mîrzâ Mehdî Ḥan'ın *Târîḥ-i Nâdirî* adlı tarihî eseri 1709'dan 1747'ye dek hatta bundan birkaç yıl sonraya kadarki olayları kapsar (Thury, 1903: 4-5). *Dürre-yi Nâdirî* ise *Târîḥ-i Cihân-güşâ-yı Nâdirî'nin* özeti gibi ve *Târîḥ-i Vaşşâf'a* naziredir. Nâdir Şâh'ın her zaman yanında bulunan Mehdî Ḥan, H 1160/1747'de barış antlaşmasını Sultân Maḥmûd'a imzalatmak için Muştafâ Ḥan Bêgdili Şamlu ile birlikte İstanbul'a gönderilmiştir.

Üç bölümden oluşan bu eserin Mebâni'ü'l-Luğa adlı ilk bölümü Çağatay Türkçesinin dil bilgisi ve yazılışına ayrılmıştır. İkinci bölüm, Nevâyî'nin 12 manzum, 9 mensur olmak üzere 21 eserinden yararlanılarak yazılan Çağatay Türkçesi-Farsça sözlüktür; üçüncü bölümde ise Nevâyî'nin 12 manzum eserinde ve özellikle de *Maḥbûbu'l-Ḳulûb* unda geçen Arapça ve Farsça sözcüklerle deyimlere yer verilmiştir. Sözlükteki sözcükler, ilk hecelerindeki ünlülere göre baplara ayrılmıştır. *Târîḥ-i Vaşşâf*, *Ḥabîbü's-Siyer*, *Zafer-nâme-yi Şerefü'd-dîn 'Alî Yezdî*, *Oğuz-nâme* (ŞT) gibi eserlerden; *Abuşka*, *Bedâyi'ü'l-Luğat*, *Naşîrî*, *Ferâğî*, *Nedr-'Alî*, *Burhân-ı Ḳâṭi*, *Mü'eyyedü'l-Fuṣalâ* ve *Ferheng-i Cihāngirî* gibi sözlüklerden yararlanılarak yazılan bu eserin kimi yerlerinde ı/i sesi için işbalı “doygun, dar”, è sesi için işbasız denilerek bu iki ses; ayrıca u/ü için işbalı, o/ö sesi için işbasız denilerek bu iki ses birbirinden ayırt edilmiştir.

Senglah sözlüğünün dil bilgisi kısmı olan Mebâni'ü'l-Luğa, Denison Ross tarafından British Museum nüshasına dayanılarak 1910'da Kalküta'da yayımlanmıştır:

• Ross, E. Denison. (1910). *The Mebâni'l-Lughat Being a Grammar of The Turki Language By Mirza Mehdi Khan Esterabadi*. Calcutta: Bibliotheca Indica.

Aynı bölümü 1942-1947'de, Budapeşte'de J. Eckmann da işlemiştir:

• Eckmann, Janos. (1942-1947). "Mîrzâ Mehdîs Darstellung Der Tschagataischen Sprache", *Bibliotheca Orientalis Hungarica V*, Budapest, s. 156-222.

Mebâni'ü'l-Luğa'nın Süleymaniye Ktp. Bağdatlı Vehbî kısmında bulunan 1189-1922 sayılı nüshasının tıpkıbasımı 1950'de TDK tarafından Besim Atalay'ın bir ön sözü ile yayımlanmıştır:

• Atalay, Besim. (1950). *Mîrzâ Mehdi Mehmet Han Seng-lâh: Lugat-i Nevai*. Tıpkıbasım, TDK Yay., İstanbul: Bürhaneddin Erenler Matbaası.

Aynı bölümü 1956'da Karl Menges de işlemiştir:

• Menges, Karl Heinrich. (1956). "Das Čagatajische İn Der Persischen Darstellung Von Mîrzâ Mehdi Xan", *Akademie Der Wissenschaften Und Der Literatur (Mainz), Abhandlungen Der Geistes-Und Sozialwissenschaftlichen Klasse, Jahrgang, Sayı 9, Wiesbaden*, s. 627-739.

Sözlük bölümü üzerine yapılan ilk çalışma Sir Gerard Clauson'a aittir. Bu çalışmada bir giriş, sözlüğün dizinleri ve British Museum nüshasının (Gibb Memorial Trust nüshası) tıpkıbasımı bulunmaktadır:

• Clauson, Sir Gerard. (1960). *Sanglax: A Persian Guide to the Turkish Language by Muhammad Mahdî Xân*. London.

Bu eserin ikinci bölümü, çekimli biçimler ve örnekler atılarak 1995'te İran'da yayımlanmıştır:

• Hiyavi, Revşen. (Ş. 1374). *Senglah: Mîrzâ Mehdi Esterâbâdî*. Tahran: Neşr-i Merkez Yay.

İran'da bu eserin tümü 2015'te yayımlanmıştır. Bu çalışmada Tahran-Meclis Ktp. No. 860 (Sebt No. 14120), Tahran Üniversitesi-Merkez Ktp. No. 4919, Clauson'un tıpkıbasımını verdiği British Museum ve Atalay'ın yayımladığı Mebâni'ü'l-Luğa nüshalarından eserin eleştirel metni ortaya konulmuştur.

• Sadik, Hüseyin Muhammedzade. (Ş. 1394). *Senglah*. Tebriz: Ahter Yay.

Londra-British Museum (Or. 2892), Londra-School Of Oriental Studies Ktp., Oxford-Bodleian Ktp. (Elliot 341) ve Paris'te de nüshaları bulunmaktadır.

İran kitaplıklarında tespit edilen nüshalar şunlardır:

1. Tahran-Melik Millî Ktp.: No. 392, 362 yaprak, istinsahı: H 12. yüzyıl (Efşar, Danişpejuh, 1352: 18).

2. Tahran-Melik Millî Ktp.: No. 1481/5, 73 yaprak, istinsahı: H 13. yüzyıl (Efşar, Danişpejuh, 1363: 272).
3. Tahran-Millî Ktp.: No. F-1141, 730 yaprak, istinsahı: H 1173 (Envar, 1351: 163-165).
4. Tahran Üniversitesi-Merkez Ktp.: No. 4919, 533 yaprak, istinsahı: H 12. yüzyıl (Danişpejuh, 1340: 4031-4032).
5. Tahran-Meclis Ktp.: No. 860 (Sebt No. 14120), 531 yaprak, istinsahı: H 13. yüzyıl (Hairi, 1353: 89-92).
6. Tahran-Meclis Ktp.: No. 17227 (Sebt No. 208392), 776 yaprak, istinsahı: H 12. yüzyıl (Nazari, 1391: 80-81).
7. Tahran-Meclis Ktp.: No. 53/2 (Sebt No. 212236), 36 yaprak, istinsahı: H 1224. Surūd'un bağışı (Meclis Kitaplığının bilgisayarı).
8. Tahran-Daru'l-maarif-i Büzürg-i İslami Ktp.: No. 496 (Sebt-i Mali No. 66540), 178 yaprak, istinsahı: H 13. yüzyıl (Münzevi, 1377: 138).
9. Tahran-Sipehsalar Ktp. (Mebāni'ü'l-Luğa): No. 38, 20 yaprak (Şirazi, 1318: 268-269).
10. Kum-Gülpaygani Ktp. (Mebāni'ü'l-Luğa): No. 3/106-486, 53 yaprak, istinsahı: H 1279 Muhammed İsmā'il tarafından, Muhammed Rızā Han'ın buyruğuyla (Sadrayi-yi Hoyi, 1388: 3496).
11. Kum-Feyziye Medresesi Ktp.: No.10/2 (yazma eserde ise Mecmua: 112/2 yazılı), 72 yaprak, istinsahı: H 11. yüzyılda istinsah edildiği anlaşılmaktadır (Üstadi, 1396: 1).

2. Senglah'ın Yanlışları (Sözlüğün Arap alfabeli sırasına göre)

2.1. Yanlış maddeler veya anlamlandırmalar

- SG: Ataşmek (آتاشماک) “birlikte şarkı söylemek, ötüşmek” (100/202); Adaşmak/Ataşmak (آداشماق-آتاشماق) “birlikte şarkı söylemek, ötüşmek” (114). SG’de iki biçimde görülen bu maddenin Ataşmek biçimi büyük ünlü uyumu açısından yanlışlıkla verilmiş olmalıdır. Eserde ekleme sırasında genellikle büyük ünlü uyumuna uyulduğu görülmektedir. Doğru biçimi: Ataşmak (آتاشماق). bk. BV (125, 158/3), BV-Özb (G.158/3: ataşıp yār yār), Külliyyat-Yazma2 (316: آتاشیب), Külliyyat-Yazma-TB (300: آتاشیب), Divan-Yazma (165: آتاشیب)// Krgz.Tr: Ataş- “birlikte adlandırmak; birbirini adlandırmak; birbiriyle nişanlanmak” (58).
- SG: Almaşturmak (الماشتورماق) “ayağı oynatmak”. SG’de bu eylemin ayak ile birlikte kullanıldığı ifade edilse de örneğin etkisinde ‘ayağı oynatmak’ anlamı verilmiştir (166). Doğru biçimi: “değiştirmek”. bk. BV (514, 724: ayağların almaştururlar), YUYg.Tr (11)// Kzk.Tr: Almastır- (42)// Krgz.Tr (29), Tatar.Tr (25): Almaştır-// Mlk.Tr: Almaşdır- (81).

• SG: Öbüçin (اوبوچين) (/b/ esre ile) “Moğ. hasta; yorgun” (198). Anlamı yanlış verilmiş olmalıdır. Doğru biçimi: “Moğ. hastalık; yorgunluk”// King: Ebeçin (273, 204A/6)// Moğ-Les: Ebedçi(n)/Övçin “hastalık, illet; ağır, acı; çılgınlık, delilik” (455).

• SG: Öçeşmak (اوچاشماق) (/c/ üstün ile) “çekişmek, tartışmak; sataşmak” (218). Madde büyük ünlü uyumu açısından yanlış bir biçimde verilmiş olmalıdır. Bu eserde ekleme sırasında büyük ünlü uyumunun bozulması yaygın bir durum değildir. Doğru biçimi: Öçeşmek (اوچاشماق)// DLT: Öçeş- “yarışmak” (783)// CC: Öçeş- “yarışmak” (149)// Tarama (166), Derleme: “bahis tutuşmak”// Krgz.Tr: Öçöş- “kin beslemek, kızmak” (607)// Trkm.Tr: Öçeş-/Öcük- “öfke duymak” (501)// Azb.Tr.İzahlı: Öçeş- “çekişmek, sürtüşmek; sataşmak; bahis tutuşmak” (III/544).

• SG: Oltura turgac (اولتورا تورغاج) “oturup kalkınca” (286). Anlamı yanlış verilmiş olmalıdır. Doğru biçimi: Olturaturgaç (اولتوراتورغاج) “oturunca”. Tur- fiili burada yardımcı fiil işlevindedir. bk. AŞ (117b), NM (9, R57b/14), Külliyyat-Yazma1 (69), Külliyyat-Yazma-TB (1239).

• SG: Ud (اود) “İranlıların sığır yılını, Ud il yazmaları yanlıştır. Uy il yazmaları gerekir, çünkü sığır anlamını taşıyan sözcük Uy sözcüğüdür” (226). ET Ud > Uđ > Uy değişiminin bilinmediği anlaşılmaktadır. Doğru biçimi: Ud (اود) “sığır”. Bk. AŞ (54b), SG (322), Alt.Tr (195), Krgz.Tr (789), YUyg.Tr (441)// DLT: Ud/Uđ (916)// Moğ-Les: Udus “yaban sığırı” (1330).

• SG: Üzgün (اوزگون) “geçilmesi mümkün olmayan su taşkınlığı” (250). Madde yanlış bir biçimde verilmiş olmalıdır. Doğru biçimi: Ürkün (اورگون) “su taşkınlığı”// AŞ: Ürkün (44b)// DLT: İrkin “birikinti”; İrkin suw “birikinti su”; İrkin yağmur “günlerce süren yağmur” (53); Ürkün “düşmandan dolayı telaş ve ürküntü” (934)// Kzk.Tr: İrkindi “su birikintisi” (671)// Krgz.Tr: Ürkün “telaş, panik, kargaşalık” (796)// Derleme: İrikmek “su toplanmak, irilmek”.

Dört Dīvān’dan:

Derd kör kim istese kelmek gamım sormakğa yār

Rāzī ěrmen kim sirişkim seyliniñg bar ürküni

ürkün| SG (250), NŞ-Özb (G.590), Külliyyat-Yazma-TB (248), Külliyyat-Yazma2 (266): üzgün. bk. AŞ (44b), NŞ (588, 591), Divan-Yazma (541).

• SG: Ölçeşmek (اولچاشماق) “tazim etmek, ululamak. Şöyle ki bir dizini yere ve elini başının üstüne koyarak bir büyüğün dizini öperler ve böyle bir tazim yöntemine Moğol geleneğinde Ölçeş denir; hediye geçirmek” (291). Madde yanlış bir biçimde verilmiş olmalıdır. Doğru biçimi: Ovulçaşmak/Olçaşmak (اولچاشماق)// SG: Oğulcamak (اوغولجاماق) “tazim etmek, ululamak” (260)// AŞ: اولچاشيب (49b). bk. GN (52, 607)// Doerfer: Ulca- (50)// Moğ-Les: Agulca-/Ūlca- “karşılaşmak; buluşmak; birleşmek, kavuşmak; karşılamak”; Agulcarin (GT)

“armağan, buluşma veya karşılaşmalarda verilen hediye” (28).

• SG: Ösmek (اوسماک) “bir şeye alışmak” (254). Anlamı yanlış verilmiş olmalıdır. SG’de verilen örnek da bunu göstermektedir:

Toğğan u ösken yërim dëp olma miñnet astıda

Doğru biçimi: “büyüme, yetişme; gelişme”. bk. CC (152), Alt.Tr (144), Kzk.Tr (432), Krgz.Tr (616), Mlk.Tr (318), YUyg.Tr (307), Trkm.Tr (507), Moğ-Les (1005).

• SG: Avtunc (اوتونج) “ödünç, borç” (181); Ötunc/Öntüc “ödünç, borç” (اوتونج-اونتوج) (181/309). SG’de, Avtunc için BV’den verilen örnekte geçen bu sözcük ise Öntüc (اوتونج) olmalıdır. bk. BV (286, 378/5), BV-Özb (G.375/5), Külliyyat-Yazma-TB (337)// AŞ: Öntüc (54a)// DLT: Ötnü/Ötünç (793)// CC: Ötünç (152)// Krgz.Tr: Öntö “hediye” (612); Ötünç “rica” (618)// YUyg.Tr: Ötne “ödünç”; Ötünüş “dileme, isteme” (309)// Trkm.Tr: Ötünç “özür, bağışlama” (509).

• SG: Avrunğ (اورونک) “parlak, aydınlık, ışıklı; açık ve bulutsuz hava” (181). Madde yanlış bir biçimde verilmiş olmalıdır. Doğru biçimi: Ürünğ (اورونک) “parlak, aydınlık, ışıklı”// DLT: Ürünğ “beyaz” (934)// Krgz.Tr: Ürünğ: Ürünğ-baranğ “şafak” (797)// Moğ-Les: Ür/Üür “tan, şafak” (1560).

• SG: Èki tèvelik yolum (ايكى تيويه ليک يولوم) “iki develik yol, ufuk, gerçek ve aldatıcı sabahın doğduğu yer” (388). Anlamı yanlış verilmiş olmalıdır. Doğru biçimi: Èki tèvelik yolumnı tuttı (ايكى تيويه ليک يولومنى توتتى) “iki develi yolumu kesti”. bk. LM (224, 1979), LM-Özb (XXIV), Külliyyat-Yazma-TB (649).

• SG: İnci (اينجى) “kadın” (422). AŞ (35a: İnci “kadın”) ve SG’de, TM’den verilen örnekte geçen bu sözcük ise Èci (ايجى) olmalıdır. bk. TM (219, T722b/9), TM-Özb (Hümāy), Külliyyat-Yazma2 (730), Külliyyat-Yazma-TB (1212)// DLT-Atalay: Eçi (أجى) “yaşlı kadın” (IV/167)// DLT: Eşiler/Eşler/İşler “kadın” (647)// Krgz.Tr: Ece “daha yaşlı karı” (320)// Tr.Tr: Ece “güzel kadın; kraliçe”// Trkm.Tr: Ece “kadına saygı sözü” (192)// Moğ-Les: Egeçi/Egç “daha yaşlı kadın” (472).

• SG: İncigirmek (اينچيگيرماک) (/c/ ve /g/ esre ile) “acıklı ağlayıp inlemek” (415). Madde yanlış bir biçimde verilmiş olmalıdır. Doğru biçimi: İncigirmek/İnçikirmek (اينچيگيرماک-اينچيگيرماک) “ince sesle ağlamak; acıklı ağlayıp inlemek, ağlayıp sızlamak”// AŞ: İnckirmek “ince sesle ağlamak” (35b)// MU (T776a/19), MU-Külliyyat-Yazma2 (570): İnçikirmek “ince sesle ağlamak”// CC: İnçka- “inlemek” (80)// Tarama: İnçkırmağ/İnçğırmağ “hıçkırmağ” (109)// Mlk.Tr: İnğıçha-/İnğıçger- “inlemek” (224/229)// YUyg.Tr: İnçiklimak “inlemek; sinirlenmek” (176).

• SG: Bengziş/Bëngziş (بَنگَزِش- بِنگَزِش) (/z/ esre ile) “benzeyiş, benzeşlik, benzerlik” (461-462/557). Madde yanlış bir biçimde verilmiş olmalıdır. Doğru biçimi: Bengzeş/Bëngzeş (بَنگَزِش-بِنگَزِش)// Trkm.Tr: Mengzeş “benzer” (454).

• SG: Bordamak (بورداماق) “semizlemek, semirmek, şişmanlamak” (480). Bu anlam, örnekte geçen Bordağan “semirmiş, beslenmiş” sözcüğünün sıfat-fill olması hasebiyle cümlede kazandığı edilgen anlamından yola çıkılarak verilmiş olmalıdır. Doğru biçimi: “semirtmek, semizletmek, şişmanlatmak”. *bk.* Sİ (229, 2721), Sİ-Özb (XXXII), Külliyyat-Yazma-TB (846)// AŞ: “semirtmek, semizletmek” (66a)// Krgz.Tr: Bordo- “hayvanı beslemek” (131)// YUyg.Tr: Bodimak/Bordimak “semirtmek, beslemek” (46/48)// Moğ-Les: Borda-/Bordo-/Bordu- “semirtmek, semizletmek” (193).

• SG: Buzağu/Buzek/Buzav (بوزاغو-بوزاک-بوزاو) “sığır, kömüş ve gergedan gibi hayvanların yavrusu, buzağı” (488). Buzek maddesi yanlış bir biçimde verilmiş olmalıdır. Doğru biçimi: Buzağ (بوزاق)// DLT: Buzagu (605)// CC: Buzav/Buzov (43)// Kzk.Tr: Buzav (97)// Krgz.Tr: Muzoo (577)// Özb.Tr.İzahlı: Buzaq (I/146)// Derleme: Buzak/Buzah/Buzav// Moğ-Les: Biragu(n)/Biyarū (169).

• SG: Böget (بوگات) (/g/ üstün ile) “set, baraj, bütet, büvet”; Bögütlemek (بوگوتلاماک) (/g/ üstün ile) “akar suyun önünü tıkamak” (505). Doğru biçimide verilen Böget maddesinden fiil yapılırken söyleniş biçimi doğru verildiği hâlde madde yanlış bir biçimde verilmiş olmalıdır. Doğru biçimi: Bögetlemek (بوگوتلاماک)// Kzk.Tr: Böge- “set çekmek”; Böget “bend, set; mania, engel” (93)// Krgz.Tr: Bögö- “suya set çekmek; yolu kapatmak; engel olmak”; Bögöl/Bögöt “bend, set; mania, engel” (136).

• SG: Buyruk “buyruk, emir; Tabanğ (تابانگ) Han'ın kardeşi ve Nayman hâkimi. Yada taşı kullanarak Çengiz Han'ı bozguna uğrattı” (525). Belirlenen ad yanlış bir biçimde verilmiş olmalıdır. Doğru biçimi: Tayanğ (تایانگ). *bk.* MGT-Temir (266).

• SG: Tabın (تابین) “Moğ. kırk kişilik bir takım; takım” (562). Anlamı yanlış verilmiş olmalıdır. Doğru biçimi: “Moğ. elli sayısı; elli kişilik bir takım”. *bk.* Cl (92), Arat (717)// Moğ-Les: Tabi(n) “elli” (1176).

• SG: Tavusmışı (تاووسمیشی) “iş birisine bırakma, devretme” (621). Vassaf'tan verilen örnekte geçen bu sözcük Tuşamış (توشامیشی) olmalıdır. *bk.* Vassaf (260)// *bk.* FV (672)// Moğ-Les: Tusiya-/Tuşa- “devretmek, teslim etmek” (1304).

• SG: Turgamış (تورغامیشی) “dışarı atma, uzaklaştırma” (648). Madde yanlış bir biçimde verilmiş olmalıdır. Vassaf'tan verilen örnek bunu göstermektedir. Doğru biçimi: Targamış (ترغامیشی) “dışarı atma, uzaklaştırma; dağıtma”. *bk.* FV (621).

• SG: Tözlenmek “katlanmak, dayanmak” (651/657). Anlamı yanlış verilmiş olmalıdır. Verilen şiir örneği bunu göstermektedir.

Dört Dīvān'dan:

Faḫr eṭvārıda yā çıkmak kerek āfākđın

Yā kerek tüzlenmek āfāk ehlining eṭvārıca

Doğru biçimi: Tüzlenmek (توزلانماک) “düzelmek; düzleşmek; düzenlenmek; süslenmek”.

bk. BV (396, 546)// DLT: Tüzlün-/Tüzül- “düzelmek” (914)// Krgz.Tr: Tüzdö- “düzeltmek” (777)// YUyg.Tr: Tüzlenmek “düzleşmek” (432).

- SG: Tonğmak/Tonğulmak (تونگماق-تونگولماق) “donmak; mecaz anlamda: soğumak, isteği kalmamak” (703-704). Madde yanlış bir biçimde verilmiş olmalıdır. Doğru biçimi: Tünğülme (تونگولماک) “isteği kalmamak”// AŞ: Tünğül- “umutsuz olmak” (99b/496). *bk.* BV (282, 371)// DLT: Tünğül- “umut kesmek” (909)// Kzk.Tr: Tünğül- “umudunu kesmek, inancını kaybetmek” (563)// Mlk.Tr (413), Krgz.Tr (771): Tünğül- “vazgeçmek, yüz çevirmek, umudu kesmek”.

- SG: Tanğal/Tanğal (تنگال-تنقال) “genel hüküm” (615). Madde yanlış bir biçimde verilmiş olmalıdır. Doğru biçimi: Tunğal/Tunğal (تنگال-تنقال) “Moğ. genel hüküm, duyuru”// AŞ: Tanğal “toplanması için askere haber vermek” (80a)// CC: Tunga- “bildirmek, ilan etmek”; Tungovul “bildirme, haber verme” (197)// FV: Tunğal (672)// Moğ-Les: Tungga-/Tunggaga-/Tungā- “bilmek, karar vermek, düşünmek” (1298/1299); Tunggag/Tunhag/Tunghag “bildiri; buyruk”; Tunggagla-/Tunhagla-/Tunghagla- “bildirmek, açıklamak”; Tungaglal/Tunhaglal/Tunghaglal “açıklama, duyuru” (1299).

- SG: Tëgrenmak (تيگرانماق) “bir şeyin çevresini dolaşmak, dönmek” (752). SG’de, GS’den verilen örnekte geçen bu sözcük İnğanmak (اينگرانماق) olmalıdır (elif harfi fark edilmemiştir). *bk.* GS-Özb (Dībāce), Külliyyat-Yazma-TB (13). Örnek şiirin yanlış anlaşılmasından ortaya çıkan bir madde olmalıdır. Ayrıca “bir şeyin çevresini dolaşmak, dönmek” anlamındaki madde de Tëgrenmek (تيگرانماق) olmalıdır. Bu eserde ekleme sırasında büyük ünlü uyumunun bozulması yaygın bir durum değildir// Tarama: Degrinmek “dönmek, dolaşmak” (62)// Krgz.Tr: Tegeren- “yuvarlanmak, dönmek” (720)// YUyg.Tr: Tëvrenmek “sarsılmak, titremek, sallanmak” (406).

- SG: Dübürün (دوبورون) “ayak sesi; dokuma tezgâhında ayakla basılan tahta” (863). İkinci anlam, AŞ’de (120a) bir sonraki maddesi olan Dupku maddesinin anlamından karışmış olabilir. *bk.* FK (170, 173), FK-Özb (G.164), Külliyyat-Yazma2 (445)// AŞ: دوبورون (120a)// Kzk.Tr: Dübür “gürültü, patırtı, ses” (130); Übir dübir “ayak sesi” (593)// Krgz.Tr: Düb “sert bir şey üzerine vurma sesi” (317); Dür “yansımali söz” (318)// YUyg.Tr: Dübür “gürültü” (108).

- SG: Dögüldemek/Dögükdemek (دوگولداما-دوگوکداما) (/g/ ile) “yürek çarpmak” (864). Madde yanlış bir biçimde verilmiş olmalıdır. Doğru biçimi: Düküldemek (دوگولداما)// AŞ: Döküldemek (120a/570).

Dört Dīvān'dan:

Nè tüş ki hicri belâsın körerde sêskensem

Düküldemek bile koşnını oyğatur yüregim

bk. AŞ (120b), SG (864/1122), GS (314, 414), GS-Özb (G.400), Külliyyat-Yazma2 (98), Külliyyat-Yazma-TB (84: dögükdemek), Divan-Yazma (369)// Şemsiyev: Düküldemek (201)// Krgz.Tr: Düküldö- (316)// YUyg.Tr: Düküldimek/Dükürlimek (107)// Trkm.Tr: Dükürde- (181).

• SG: Sıram (سيرام) “Türkistân’da Çaç ile Balasağun arasında bulunan ve Fārâb adıyla tanınan vilayetin adı” (973). Madde yanlış bir biçimde verilmiş olmalıdır. Doğru biçimi: Sayram (سيرام) *bk.* DLT (812).

• SG: Sızmek (سيزماک) “sızmak” (974); Sızğurmak (سيزغورماق) “sızdırmak, sızdırmak, eritmek” (977). İlk madde yanlış bir biçimde verilmiş olmalıdır. Doğru biçimi: Sızmak (سيزماق)// DLT (822), CC (166), Krgz.Tr (654), Trkm.Tr (579): Sız-// Moğ-Les: Sirgu- “sızmak” (1111); Sirge-/Sirgi- “kurumak, suyu çekilmek” (1112)// AŞ: Sızğur- “sızdırmak” (129a)// DLT: Sızgur- “eritmek” (822)// CC: Sızgır-/Sızgur- “cızırdamak, ıslak çalmak” (166)// Kzk.Tr-Oraltay: Sızgır- “çizilirken ses çıkartmak” (251)// Krgz.Tr: Sızgır- “eritmek” (654).

• SG: Sızınmek (سيزينماک) “sızılmak” (977). Madde yanlış bir biçimde verilmiş olmalıdır. Doğru biçimi: Sızınmak (سيزينماق)// SG: Sızğurmak (سيزغورماق) “sızdırmak, sızdırmak, eritmek” (977).

• SG: Silemek (سيلماک) “sıvamak, sıvazlamak, okşamak” (989). Madde yanlış bir biçimde verilmiş olmalıdır. Doğru biçimi: Sılamak (سيلماق)// AŞ: Sıla- (129b/604)// MU: Sılanmak (T775b/20)// CC: Sıla- (165)// Krgz.Tr: Sıla-/Sıyla- (649/653)// YUyg.Tr: Silimak (353).

• SG: Sileşmek (سيلاشماک) “birbirini okşamak” (991). Madde yanlış bir biçimde verilmiş olmalıdır. Doğru biçimi: Sılaşmak (سيلاشماق)// YUyg.Tr: Silaşmak “okşasmak” (353).

• SG: Sinemek (سينماک) “sınamak” (995). Madde yanlış bir biçimde verilmiş olmalıdır. Doğru biçimi: Sınamak (سينماق). *bk.* DLT (820), CC (165), Tatar.Tr (235)// Kzk.Tr: Sın “deneme, sınama, deney; eleştiri; doğal özellik, doğal yapı”; Sına- “sınamak, denemek; eleştirmek” (503)// Krgz.Tr: Sın “imtihan; eleştiri; iç vasıf, karakter” (649-650); Sına-/Sında- “müşahede etmek; sınamak, denemek; eleştirmek” (650)// Mlk.Tr: Sın “görünüş, kılık, sıfat”; Sına- “denemek; görmek, geçirmek; gözetlemek, dikkatle bakmak” (342)// YUyg.Tr: Sinimak “denemek” (354)// Trkm.Tr: Sın “görme, gözden geçirme; gözleme, gözetleme”; Sına- “sınamak, denemek” (575)// Moğ-Les: Sinci/Şinj/Singsi “görünüş, biçim”; Sinci-/Şinji- “incelemek, gözden geçirmek, dikkatle bakmak, gözlem yapmak” (1106).

• SG: Sinelmek (سينالماک) “sınanmak” (996). Madde yanlış bir biçimde verilmiş olmalıdır. Doğru biçimi: Sınalmak (سينالماق). *bk.* AŞ (130b), DLT (820), CC (165), Krgz.Tr (650), YUyg.Tr (354), Trkm.Tr (576).

• SG: Şaşılık (شاشیلیک) “Rum Tr. şaşılık” (1006). Madde yanlış bir biçimde verilmiş olmalıdır. Doğru biçimi: Şaşılık (شاشیلیق).

• SG: Şarıldemek (شاریلداماک) “şarıldamak, şırıldamak” (1005). Madde yanlış bir biçimde verilmiş olmalıdır. Doğru biçimi: Şarıldamak (شاریلداماق). *bk.* Krgz.Tr (680).

• SG: Tonanmek (تونانماک) “Rum Tr. donanmak, bezenmek, süslenmek” (1015). Madde büyük ünlü uyumu açısından yanlış bir biçimde verilmiş olmalıdır. Bu eserde ekleme sırasında büyük ünlü uyumunun bozulması yaygın bir durum değildir. Doğru biçimi: Tonanmak (طونانماق).

• SG: Ġarbarsa (غاربارسا) “kalburlasa, elese” (1016-1017). Örnek şiirin yanlış anlaşılmasından ortaya çıkan bir madde olmalıdır.

Ferhād u Şīrīn’den:

Sipih evrākını ahtarsa bir bir

Nè ötken iş peyiġa barsa bir bir

iş peyiġa barsa| SG: işini ġarbarsa (1017). *bk.* FŞ (476, LI/64), FŞ-Özb (LI), Külliyyat-Yazma-TB (596), Külliyyat-Yazma1 (608), Hamse-Taşbasma (261).

• SG: Ġarbarmak (غاربارماق) “kalburlamak, elemek” (1016-1017). Örnek şiirin yanlış anlaşılmasından ortaya çıkan bir madde olmalıdır. *bk.* Ġarbarsa.

• SG: Ġubçaçı (غوبچاچی) “harem hizmetçisi, cariyeye” (1019). Madde yanlış bir biçimde verilmiş olmalıdır. Doğru biçimi: Ġunçaçı (غونچاچی). *bk.* Arat (668), TB (57, H169a/11), TB-Yazma-ML (13; 39), TB-Yazma-Gülistan (325)// Özb.Tr.İzahlı: Ġunçaçı “padişahın haremine güzel kızlar getiren kadın” (II/665).

• SG: Ġayı “kendilerini Ġay Ġan bin Ay (ای) Ġan’ın soyundan ve Türkmen boylarının en soylusu sayan bir Türk boyunun adı. Āl-ı ‘Osmān padişahları da bu boya mensuptur” (1094). Belirlenen ad yanlış bir biçimde verilmiş olmalıdır. Doğru biçimi: Kün (کون)// ŞT: Ġayı “Kün Ġan bin Oġuz Ġan’ın oġlunun adı” (T80a/14)// DLT: Kay “Türklerden bir boy”; Kayıġ “Oġuz boylarının ikincisi” (695).

• SG: Ġay “Ay (ای) Ġan bin Oġuz Ġan’ın oġlunun adı. Ġayı Türkmen boyu ona mensuptur” (1092-1093). Belirlenen ad yanlış bir biçimde verilmiş olmalıdır. Doğru biçimi: Kün (کون)// ŞT (T80a/14), CT-Musevi (58): Ġayı “Kün Ġan bin Oġuz Ġan’ın oġlunun adı”// DLT: Kay “Türklerden bir boy”; Kayıġ “Oġuz boylarının ikincisi” (695).

• SG: Kın ağacı (قین آعاجی) “Rum Tr. kayın ağacı” (1165). Madde yanlış bir biçimde verilmiş olmalıdır. Doğru biçimi: Kayın ağacı (قین آعاجی)// DLT: Kayıng/Kadıng/Kadıng (695/675)// CC (93), Krgz.Tr (421): Kayıng// YUyg.Tr: Këyin (233).

• SG: Kara yilıklı (قرا ییلکلی) “dirsek ve diz boğumu, dirsek ve diz eklemi” (1056). Madde yanlış bir biçimde verilmiş olmalıdır. Doğru biçimi: Karı yiligi (قرا ییلکی) “dirsek ve diz boğumu, dirsek ve diz eklemi; kol iliği”// ŞT: Karı yilic (T81b/15); Sağ/Sol karı yilic (T81a/15; T81b/15)

• SG: Aşuklu yilıklı (آشوقلو ییلکلی) “diz ağırşığı, diz kapağı kemiği” (144). Madde yanlış bir biçimde verilmiş olmalıdır. Doğru biçimi: Aşuklu yilic (آشوقلو ییلک) // SG-Meclis: Aşuklu yiligi (49)// ŞT: Aşuklu yilic (T81b/11-12)// Kzk.Tr: Jilic “incik kemiği” (195)// Kzk.Tr-Oraltay: Jilic “içinde yağ olan bacak ve kol kemiği” (114)// Krgz.Tr: Cilic “borumsu kemik; ilikli kemik” (216); Aşıktuu cilic “art ayağın aşıklı kemiği” (55)// Mlk.Tr: Aşıklı cilic “baldır” (92).

• SG: Kırık (قیریک) “Moğ. kapalı, kapanmış” (1149-1150). SG’de, Vassaf’tan verilen örnekte geçen bu sözcük Kırık (قیریک) olmalıdır. bk. Vassaf (251: قیریک “kapalı”)// SG: Kırık/ğ “yasaklama, engelleme, koruma; korunan yer, yasak bölge” (1113)// FV: Kırık/Kırık/Kırık (قیریک-قوروق) “yasaklama, engelleme, kapatma” (690)// DLT: Kırık “bey ve başkasının muhafaza altına aldığı yer, korunan yer”; Korug “koruluk” (730)// Krgz.Tr: Koruk “çit, çitle çevrilmiş yer; çiftlik; koru” (490)// YUyg.Tr: Kırık “çevrili alan; kuşatma; engel” (244)// Moğ-Les: Horig “yasaklama, yasak, engel, önlem, tedbir; caydırma, vazgeçirme, dizginleme” (1491).

• SG: Kevzen (کوزن) (Revzen vezninde) “gelincik denen hayvan” (1175). Madde yanlış bir biçimde verilmiş olmalıdır. Doğru biçimi: Küzen (کوزن)// DLT: Küzen “sıçan cinsinden bir hayvan” (759)// CC: Küzen “sansar” (130)// Krgz.Tr: Küzön “kokarca” (546)// YUyg.Tr: Küzen “kokarca” (214)// Moğ-Les: Kürene “kokarca, sansar” (798).

• SG: Kiyünüklemişi (کیونوکلامیشی) “giyinip kuşanma; Moğ. nevruz bayramı” (1236). Vassaf kaynaklı biçim olmalıdır. Doğru biçimi: Kün yanğlamışı (کونینکلامیشی) // Vassaf (399): Kiyünğlemişi (کیونوکلامیشی) // CT-Musevi: Kün yanğlamışı “bayram etme, yeni yıl töreni yapma” (2405). bk. Doerfer (1690).

• SG: Urmak/Hurmak (اورماق-هورماق) “üfürmek, üflemek” (226/1269). Madde yanlış bir biçimde verilmiş olmalıdır. Doğru biçimi: Ürmek/Hürmek (اورماق-هورماق) // AŞ: Hürmek (180a)// DLT (933), Alt.Tr (197), Kzk.Tr (599), Mlk.Tr (423), Derleme: Ür-// Moğ-Les: Üliye-/Ülee- (1552).

• SG: Yarışmek (یاریشماق) “at koşturmak” (1293). Madde büyük ünlü uyumu açısından yanlış bir biçimde verilmiş olmalıdır. Bu eserde ekleme sırasında büyük ünlü uyumunun bozulması yaygın bir durum değildir. Doğru biçimi: Yarışmak (یاریشماق). bk. DLT (954)// Krgz.Tr: Carış- (182).

• SG: Yilemek (بیلاماک) “aydınlıtmak, ışıklandırmak, ısıtmak, parlatmak” (1389). SG’de, MK ve HE’den (Külliyat-Yazma-TB (1493/465) kaynaklı olmalıdır) verilen örnekte geçen bu madde ise Bile- (بیلاماک) olmalıdır. *bk.* HE (387, LIII/5), HE-Özb (LIII), Külliyat-Yazma1 (476); *bk.* MK (274, 82a/9), MK-Özb (Tenbih.56), MK-Amire (156).

2.2. Yanlış olma ihtimali bulunan maddeler veya anlamlandırmalar

• SG: Uzalış (اوزالیش) “gidiş, yürüyüş” (250). SG’de, LM’den verilen örnekte geçen bu madde ise Ör iniş (اور اینیش) veya Uzalış (اوزاتیش) olmalıdır.

Leylî vü Mecnûn’dan:

Taldım ör inişde tut kolumnı

Körgüz kerem eyleben yolumnı

bk. LM (152, 1224: ör iniş), Külliyat-Yazma1 (645: ör iniş), Külliyat-Yazma-TB (633: uzalış)// Kzk.Tr (581), Krgz.Tr (792): Uza- “uzaklaşmak// YUyg.Tr: Uzımak “uzaklaşmak” (443)// Derleme: Uza-/Uzan- “gitmek”.

• SG: Baslamış (باسلامیشی) “yenme; ele geçirme” (441). Doğru biçimi Basmış (باسمیشی) olmalıdır//Doerfer (696), CT-Musevi (2316): Basmış “basma, ele geçirme”.

• SG: Bağındaş (باغینداش) “dizin baş tarafı” (454). SG’de, FK’den verilen örnekte geçen bu sözcük Pāğande (پاغنده) “atılmış pamuk yumağı” olmalıdır.

Dört Dīvān’dan:

Ėmes ay kün ėki pāğandesin kök zālı bërkitmiş

Kulağga bes ki hicriñde anı yalkıttı efğānım

bk. FK (391, 419/2), FK-Özb (G.401), Divan-Yazma (371)// Krgz.Tr: Mandaş “bağdaş” (552).

• SG: Tekemişi (تکامیشی) “Moğ. hızlı arama; hızlı gitme, koşuşturma” (589). Doğru biçimi Nekemişi (نکامیشی) olmalıdır// Doerfer: Nekemişi (391)// Moğ-Les: Neke- “kovalamak, peşine düşmek, izlemek; aramak, araştırmak; istemek; zorla almak” (894); Tege-/Tegege- “yüklemek; taşımak” (1222/1223); Türged- “hızlanmak”; Türgele- “hızlandırmak; acele etmek” (1318).

• SG: Tekeşmiş (تکشمیشی) “padişahın önünde hediye sunma ve yer öpme” (589). Doğru biçimi Tegişmiş (تگیشمیشی) olmalıdır// Doerfer (921), CT-Musevi (2339): Tegişmiş// DLT: Tegiş- “ulaşmak, erişmek; (iki kişi) birinin hakem olmasını istemek” (866)// CC: Teyiş- “saygı sunmak, sunmak, ulu bir kimseye hediye sunmak” (186).

• SG: Tetik/Tetik (تتیک-تیتیک) “hastalığı yüzünden saçmalayıp sakalar yapan hasta” (564/721). Doğru anlamı “zeki, uyanık, zeyrek, çevik” olmalıdır// AŞ: Teyik “hastanın zaafan

aklı gidip saçmalaması” (81a); Tètik “çevik, becerikli” (81b).

Dört Dīvān’dan:

‘Ayn-ı za‘f içre közünge şūhluk āyīn ètür

Eyle kim bīmārlar içre bolur ba‘zı tètik

bk. FK (321, 341), FK-Özb (G.328), Divan-Yazma (314)// DLT: Tètig “zeki” (872)// CC: Tetik “zeki akıllı, bilge” (185)// Krgz.Tr: Tetik “hamarat, çevik” (729)// YUyg.Tr: Tètik “dinç, çevik” (410).

• SG: Tilin (تيلين) “dilim, parça; ayak izinden oluşan yol” (763). Mîr Hāydar’dan:

Halk füzūnī edi vū ‘āmme yol

Kêlgen izi birle tilin erdi yol

Madde ve örneği AŞ kaynaklıdır. *bk.* AŞ (86b)// Özb.Tr.İzahlı: Tilik/Tilim “dilim” (II/176).

Bu beyit ME’de (67, 178) şöyledir:

Halk firāvān edi vū ‘āmme yol

Kêlgen izi birle **tiley** yandı ol

• SG: Cüfüt (جُفُوت) “Yahudi, Çıfıt” (817). SG’de, FK’dan verilen örnekte geçen bu sözcük ise Cetüt (جَتُوت) “Çingeneler” olmalıdır.

Dört Dīvān’dan:

Ey Nevāyī eyledi Lülī-veşī könglümni kayd

Halknı Etrāk esīr etti velī bizni Cetüt

bk. FK (90, 90), FK-Özb (G.86), Divan-Yazma (99)// YUyg.Tr: Cühüt “Yahudi” (65).

• SG: Dēb Bakuy (ديب باقوى) “Alanca bin Türk bin Yāfeş’in oğlunun adı. Moğul dilinde Dēb baht, rütbe, makam, Bakuy ise büyük anlamına gelir” (869). Doğru biçimi Dēb Yaḳuy (ديب باقوى) olmalıdır// CT-Musevi: Dip Ya(v)ḳuy “ilk yabgu, ana yabgu, yabgu soylu” (2066); Dip Yaḳuy “Abulca (Yāfeş) bin Nuḥ’un oğlu. Dip ‘taht ve mansıp yeri’, Yaḳuy ‘kavim büyüğü’ anlamına gelir” (47-48)// ŞT: Dib “tahtın yeri”; Bakuy “el uluğı (elin büyüğü)” (T69b/10)// Moğ-Les: Deb “adım, derece, kademe; yüzeyden yüksek yer” (378).

• SG: Sayrun/Seyrūn (سايرون) “serin veya ılıman hava” (919). Doğru biçimi Sērūn (سيرون) olmalıdır// BR-Muin: سيرون (mechūl /y/ ile) “ılığa yakın soğuk” (1205)// Krgz.Tr: Serūn “ılıman sıcaklık, serin, tazelik veren” (648)// Trkm.Tr: Sergin/Salkın (571)// Derleme: Sarın/Serin/Sirin// Moğ-Les: Sere-/Seri-/Serge-/Sergü- [~Tr. Sez-] “sezmek, uyanmak, ayılmak,

kendine gelmek; canlanmak, dinçlenmek” (1069/1071); Serege-/Seregü- “sezdirmek, uyandırmak” (1070); Serigün/Seregün/Serüün “serin, taze” (1072).

• SG: Sakal dürlük (سقال درلوق) “kadınların yüzlerini süsleyen ve çene altından geçirilip sakal gibi görünen inci takı” (896). Doğru biçimi Saşalduruk (سقالدوروق) olmalıdır// DLT: Sakalduruk “başlığın düşmemesi için çene altından bağlanan ipekten örülmüş ip” (800)// Tarama: Sakandırık/Sakanduruk “gerdanlık” (177)// Kzk.Tr (458), Krgz.Tr (629): Saşaldırık “çenenin altından geçen kayış”// Tr.Tr: Sakandırık “başlığın çene bağı”// Moğ-Les: Sagaldurga/Sagaldraga “çenenin altından geçirilen ip” (1020).

• SG: Sakit (سَقِيت) “Mars, Merih gezegeni” (896). Doğru biçimi Sewit (سَقِيت) olmalıdır// KB: Sewit (سَقِيت) “Venüs, Zühre yıldızı” (135).

• SG: Şük (شوك) “doğru sözlü” (1007). Doğru anlamı “sessiz, sakin” olmalıdır. *bk.* FK (537, 583)// DLT: Şük “susturma kelimesi” (846)// Krgz.Tr (693), YUyg.Tr (383): Şük “sessiz, sakin”// Moğ-Les: Sigud/Şüd/Şugud “doğru, doğruca, doğrudan; hemen, çabucak; kesinlikle, mutlaka” (1085).

• SG: Şibike (شيبكه) “biz, kunduracı bizi”. (1008). Doğru biçimi Şibige (شيبكه) olmalıdır// Alt.Tr (163), Krgz.Tr (688): Şibege// Moğ-Les: Sibüge(n)/Şövög (1080).

• SG: Faykur (فَيَقُور) “bok böceği” (1022) (Kıkkur?Konkuz?)// BR-TDK: Gügār/Gügāl/Gū-gerdānek “bok böceği. Türkistān’da Faykur denir” (294)// BR-Muin: “bok böceği. Türkler Kaykur (فَيَقُور) der” (1860)// Krgz.Tr: Kık “kuru koyun tezeği” (449).

• SG: Kızıl tükli (قِزِيل توكلو) “derisinden kürk yapılan bir hayvan” (1154). SG’de, Sİ’den verilen örnekte geçen bu sözcük Kızıl tülkü (قِزِيل توكلو) olmalıdır. *bk.* Sİ (124, 1140), Sİ-Özb (XVI), Külliyyat-Yazma-TB (814), Külliyyat-Yazma1 (829), Hamse-Taşbasma (392).

• SG: Gög gömek (كوك كوماك) (/g/’ler ile) “gömgök” (1200). Doğru biçimi Kül kümek (كُل كُومَك) olmalıdır// AŞ: كول كوماك “gömgök” (169b)// Külliyyat-Yazma-TB (671): كول كوماك (/l/ harfi daha sonradan /k/ yapılmış)// LM (323/R243b, 3020), LM-Özb (XXXIII), Külliyyat-Yazma1 (682), Hamse-Taşbasma (142): كول كوماك// Şemsiyev: Kül kümek “çukurlara yağmurdan toplanan su” (321)// Kadri: Kül kömek etmek “kırıp dökmek, parçalamak” (IV/198)// Trkm.Tr: Külçümek “kül rengi” (428)// Moğ-Les: Kökemdüg/Höhömdög “masmavi, gök rengi” (766).

• SG: Meleş (مَلَش) “güzel davranışlı sevgili” (1243). SG’de, BV’den verilen örnekte geçen bu sözcük Lemeş (لَمَش) olmalıdır. *bk.* BV (190, 249), BV-Özb (G.249), Külliyyat-Yazma-TB (316), Külliyyat-Yazma2 (332), Divan-Yazma (242).

• SG: Hönilemek (هونيلاماك) “oku yayın kirişine yerleştirmek” (1272). Doğru biçimi Honılamak (هونيلاماك) olmalıdır. *bk.* GS (463, 634), GS (610/3), Külliyyat-Yazma-TB (119: هونيلاب)// Moğ-Les: Onila-/Onilo- (960).

• SG: Yanğmak (يانگماق) “yanıltmak, şaşırtmak” (1335). SG’de sadece Yanğsa (يانگسا) için bir örnek verilmiştir. GS’den verilen örnekte geçen bu sözcük ise Yëngse (يینگسا) “yense” olmalıdır. Nitekim Yëngse maddesinde de aynı örnek düzeltilerek verilmiştir (1394). *bk.* GS (198, 245), GS-Özb (G.234/6), Külliyyat-Yazma-TB (55), Külliyyat-Yazma2 (69), Divan-Yazma (227).

• SG: Yanğıtmak (يانگیتماق) “yanılmak, şaşırmak” (1336). SG’de sadece Yanğıtmas (يانگیتماس) için bir örnek verilmiştir. GS’den verilen örnekte geçen bu sözcük ise Yanğılmas (يانگیلماس) olmalıdır. *bk.* GS (422, 574), GS-Özb (G.556/2), Külliyyat-Yazma-TB (110).

2.3. Kaynaklara yapılan yanlış göndermeler

• SG: Bayğız (باغیز) maddesinde (464-464) Dört Dīvān’dan alındığı söylenen örnek, Luṭfī’denir. AŞ kaynaklı yanlış olmalıdır (59b). *bk.* LD (300, 500).

Ağzıñ bile tēnglik talaşur piste uyalmas

Ol ağzı açuk bayğızıñıñ pūçlıgın kör

• SG: Tamşıy (تامشی) maddesinde (603) Dört Dīvān’dan alındığı söylenen örnek, *Muḥāketü’l-Luğateyn*’de yer almaktadır. *bk.* AŞ (77b-78a), MU (171, T776a/9).

• SG: Tirikley (تیریکلای) maddesinde (735) Sedd-i Sikenderī’den alındığı söylenen örnek, *Ferhād u Şīrīn*’de bulunmaktadır. *bk.* FŞ (111, IX/22).

• SG: Soqulup (سوقولوب) maddesinde (948) Sedd-i Sikenderī’den alındığı söylenen örnek, *Hayretü’l-Ebrār*’da yer almaktadır. *bk.* HE (468, LXII/75), HE-Özb (LXII), Külliyyat-Yazma-TB (480).

2.4. Madde başlarının altında verilen örneklerdeki yanlışlıklar

• SG: Uçraşib maddesi (220).

Dört Dīvān’dan:

Hoş turur bir tīre şām-ı hicr êki yār uçraşip

Tanışip birbirlerin muḥkem kuçuşup yığlaşip

Tanışip| SG: Tapışib (تاپیشیب). *bk.* FK (62, 62/1).

• SG: Astın maddesi (138-139).

Dört Dīvān’dan:

Nokṭa-yı ḥālınğ nēdin şīrīn lebinğ üstidedür

Nokṭa çün astın bolur her qayda kim yazılsa leb

qayda| SG: yērde (ییردا). *bk.* GS (61, 49/2), GS-Özb (G.45/2), Külliyyat-Yazma2 (35), Külliyyat-Yazma-TB (22), Divan-Yazma (59).

- SG: Ağrıǵu dēk maddesi (147).

Dört Dīvān'dan:

Tēlbe kōnglūm veh ki her sā'at birev sarı barur

Men' kıldım ērse baǵrım aǵrıǵu dēk yalbarur.

Tēlbe| SG: Hasta (خسته)// baǵrım| SG: baǵrı (باغری). *bk.* GS (152, 178/1), GS-Özb (G.174).

- SG: Tarǵanǵ (تارغانک) “daǵılın, saçıln” (573-574).

Dört Dīvān'dan:

Ger aḥbāb ētseler gül-gešt ey cān u kōngül barmanǵ

Nēdin kim siz birev hicri ğamıǵa mübtelādur-siz

barmanǵ| AŞ: tarǵanǵ (73a); SG: tarǵanǵ (تارغانک)// birev| AŞ, SG: bir ay (بیر آی)// ğamıǵa| AŞ, SG: ġamıdın (غمی دین). *bk.* BV (156, 204), BV-Özb (G.204), Külliyyat-Yazma-TB (308), Külliyyat-Yazma2 (324), Divan-Yazma (201).

- SG: Tēriṅǵ (تیرینک) “derin” (735). AŞ/SG'de, Sİ'den verilen örnekte geçen bu sözcük ise Tēriṅǵ (تیرانک) olmalıdır// AŞ: Tēriṅǵ (83a)// DLT: Tēriṅǵ (871)// CC: Tereng (185)// Krgz.Tr: Terenǵ (727).

Sedd-i Sikenderi'den:

Qalın keštī olǵanda cünbiş-nümāy

Tēriṅǵ baḥr boldı ğurunbiş-nümāy.

Tēriṅǵ| AŞ, SG: Tēriṅǵ. *bk.* Sİ (449, 5990), Sİ-Özb (LXXII), Külliyyat-Yazma-TB (915), Külliyyat-Yazma1 (933).

- SG: Çeküş (چکوش) “çekici” (795); Çeküc/Çöküc/Çöküş “çekici” (795/821)// AŞ: Çeküş (105a). AŞ/SG'de, NŞ'den verilen örnekte geçen bu sözcük ise Çöküş (چوکوش) olmalıdır. *bk.* NŞ (247, 247/3), NŞ-Özb (G.247), Külliyyat-Yazma-TB (188), Divan-Yazma (240)// Mlk.Tr: Çögüç (179)// Trkm.Tr: Çekiç (115).

- SG: Comca (جومجا) “gömlek” (825). SG'de, Vassaf'tan verilen örnekte geçen bu sözcük Camca olmalıdır. *bk.* Vassaf (587), NS (79a), King (298, 205B/30)// FV (587/673): Camcah (جمجاه)// Moğ-Les: Çamça (263).

- SG: Qatqak (قاتقاق) “katılaşıp, katı, sert” (1038). SG'de, TB'den verilen örnekte geçen bu sözcük Qatqan (قاتقان) olmalıdır. *bk.* TB (93, H197b/13)// AŞ (141a), MK (252, 73b/12): Qatqan// Krgz.Tr: Katkanǵ “katılaşıp, sert” (418)// Tatar.Tr: Qatqak “kuru balçık” (226)// YUyg.Tr: Qatqan “kurumuş, sertleşmiş, bayatlamış” (226).

• SG: Gèzek (گیزاک) (/g/ ile) “gezme, dolaşma; bekçilik, gözcülük, koruma; bekçi, gözcü, koruyucu; sıra, nöbet, keşik” (1225). SG’de, Sİ’den verilen örnekte geçen bu sözcük Yezek (یزک) olmalıdır. bk. Sİ (180, 1979), Sİ-Özb (XXVII), Külliyat-Yazma-TB (831), Külliyat-Yazma1 (847).

• SG: Yaruğay “aydınlana” (1289).

Dört Dīvān’dan:

Tīre şāmīnġ feyz nūrīdın dēsenġ kim yaruğay

Tutķıl ol yanġlıġ ki tutmıř gūře-yi mihrāb řem‘

tutmış| SG: tutğay. bk. NŞ (292, 293/6), NŞ-Özb (G.293).

• SG: Yolçı (یولچی) “yolcu” (1366)// AŞ: Kavçın/Kavçun/Yavçın “konuk” (147a/184b). AŞ’de Her iki yerde de ME’den aynı şiir örneği verilmiştir. Örnekte geçen bu sözcük SG’de yolçı (1366); ME’de (96/5b, 418) yolçı (یولچی) (Fatih, Paris, Topkapı nüshası), yolçın (Kazan nüshası) ve یوجین (Süleymaniye-Ayasofya nüshası) biçimindedir// ŞD: Yavçın (یوجین) “misafir” (121b/1)// Krgz.Tr: Çooçun “yabancı, yat; tuhaf” (280)// YUyg.Tr: Yoçun “yabancı” (469)// Moğ-Les: Geyçin/Giyçin “misafir, konuk” (597); Ciguçi/Cüç/Cigulçi(n)/Cugülç/Cagulçi(n)/Coçin “konuk; yolcu” (1623/1646).

3. Sonuç

Kendisinden sonraki Çağatay Türkçesi sözlüklerine kaynaklık eden ve Çağatay Türkçesinin en önemli sözlüklerinden bir olan *Senglah*, Mīrżā Muḥammed Meḥdī Ḥan bin Muḥammed Naşīr-i Esterābādī tarafından H 1172-1173 (1758-1760) yılları arasında yazılmıştır. Diğer Çağatay Türkçesi sözlüklerinde olduğu gibi bu sözlükte bazı yanlışlar bulunmaktadır. Bunların bir kısmı yararlanıldığı eserlerde olan ve düzeltilmeden esere alınan hususlar, bir kısmı ise Çağatay Türkçesi metinlerinin yanlış okunuşundan kaynaklanmaktadır. *Senglah* gibi dev bir eserde birtakım yanlışların bulunması doğaldır. Bu çalışmada sözlükte yer alan yanlış veya yanlış olma ihtimali bulunan maddeler ve anlamlandırmalar, kaynaklara yapılan yanlış göndermeler ve madde başlarının altında verilen örneklerdeki yanlışlıklar ortaya konulmuş, Türkologları uzun zaman uğraştırıp yanılgıya düşüren şüpheli sözcüklerin kaynakları belirtilerek bir çözüm getirilmeye çalışılmıştır. Bunların sayesinde sözlüklere giren birçok yanlışın düzeltilebileceğini düşünmekteyiz.

Kısaltmalar

bk.	Bakınız
ET	Eski Türkçe
H	hicri
hük.	hüküm sürdüğü tarih
haz.	yayına hazırlayan

Ktp.	Kütüphanesi
Moğ.	Moğolca
No.	numara
s.	sayfa
Ş.	şemsi
TDK	Türk Dil Kurumu
Tr.	Türkçesi
Yay.	yayınları

Kaynaklar

‘Abdu'llāh Vaşşāf. *Tārīḥ-i Vaşşāf (Ferheng-i Vaşşāf bölümü)*. İran-Tahran Meclis Ktp., Sebt No. 2221 taş basması (Bombay, H1269). **FV**

‘Abdu'llāh Vaşşāf. *Tārīḥ-i Vaşşāf*. İran-Tahran Meclis Ktp., Sebt No. 2221 taş basması (Bombay, H1269). **Vassaf**

‘Alī Şīr Nevāyī (20 cilt) (1987-2003). Taşkent: Özbekistan SSR Fenler Akademiyası. **Eser-Özb**

‘Alī-şīr Nevāyī (1289/1872). *Mahbūbu'l-Ḳulūb*. İstanbul: Matbaa-yı Amire. **MK-Amire**

‘Alī-şīr Nevāyī. *Dīvān-ı Ġazaliyyāt-ı Nevāyī*. İran-Tahran Meclis Ktp., No. 15229 el yazması. **Divan-Yazma**

‘Alī-şīr Nevāyī. *Hamse-yi Emīr ‘Alī-şīr Nevāyī*. İran-Tahran Meclis Ktp., No. 214629 taş basması. **Hamse-Taşbasma**

‘Alī-şīr Nevāyī. *Külliyāt-ı Nevāyī*. cilt I, Fransa-Millî (*Paris Bibliotheque Nationale*) Ktp., No. 316 el yazması. **Külliyat-Yazma1**

‘Alī-şīr Nevāyī. *Külliyāt-ı Nevāyī*. cilt II, Fransa-Millî (*Paris Bibliotheque Nationale*) Ktp., No. 317 el yazması. **Külliyat-Yazma2**

‘Alī-şīr Nevāyī. *Külliyāt-ı Nevāyī*. Tebriz-Millî Ktp., No. 3582 el yazması. **Külliyat-Yazma-TB**

Abdu'l-Cemīl Naşīrī. *Kitāb-ı Türkī*. Tahran Üniversitesi-Merkez Ktp., No. 8336 el yazması. **NS**

Abik, Ayşehan Deniz (1993). *Ali Şir Nevayî'nin Risaleleri Tarih-i Enbiya ve Hükema, Tarih-i Müluk-i Acem, Münşeat: Metin Gramatikal İndeks-Sözlük (2 cilt)*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. **TM**

Arat, R. R. (2006). *Gazi Zahîreddin Muhammed Babur: Baburnāme*. İstanbul: Kabalcı. **Arat**

Atalay, B. (1986). *Divanü Lugâti't-Türk*. cilt I-IV, Ankara: TDK. **DLT-Atalay**

Bâbü. *Tüzük-ı Bâbüri*. Tahran-Melik Millî Ktp., No. 2948 el yazması. **TB-Yazma-ML**

- Bābūr. *Vaḳāyī‘-i Bābūrī*. Tahran-Gülistan Ktp., No. 2249 el yazması. **TB-Yazma-Gülistan**
- Barutçu Özönder, S. (2011). *‘Alī Şīr Nevāyī: Muḥākemetü'l-Luḡateyn (İki Dilin Muhakemesi)*. 2. baskı, Ankara: TDK. **MU**
- Clauson, Sir G. (1960). *Sanglax: A Persian guide to the Turkish language by Muhammad Mahdī Xān*. London. **CI**
- Clauson, Sir G. (1972). *An etymological dictionary of pre-thirteenth-century Turkish*. London: Oxford Üniversitesi.
- Çelik Şavk, Ü. (2011). *‘Ali Şir Nevayî: Leylî vü Mecnûn*. 2. baskı, Ankara: TDK. **LM**
- Danışpejuh, Muhammed Taki (Ş. 1340). *Fihrist-i Nüşaha-yı Hattî-yi Kitabhane-yi Merkezi-yi Danişgah-i Tahran*. cilt 14, Tahran: Danişgah-i Tahran.
- Dilçin, C. (1983). *Yeni tarama sözlüğü*. Ankara: TDK. **Tarama**
- Dinçer, L. (1970). *Luṭfî Kitāb-ı Gül Nevruz*. Yayımlanmamış Mezuniyet Tezi, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü. **GN**
- Doerfer, G. (1963-1975). *Türkische und Mongolische elemente im Nuepersischen*. Band I-IV, Wiesbaden: Franz Steiner Verlag GMBH. **Doerfer**
- Efşar, İrec, Danışpejuh, Muhammed Taki (Ş. 1352). *Fihrist-i Kitabha-yı Hattî-yi Kitabhane-yi Millî-yi Melik, cilt 1, Kitabha-yı Arabî ve Türki: Bahş-ı Nüşaha-yı Türki*. Tahran.
- Efşar, İrec, Danışpejuh, Muhammed Taki (Ş. 1363). *Fihrist-i Nüşaha-yı Hattî-yi Kitabhane-yi Millî-yi Melik, cilt 5, Mecmuaha ve Cönkha*. Tahran: Hüner.
- Envar, Abdullah (Ş. 1351). *Fihrist-i Nüsah-ı Hattî-yi Kitabhane-yi Millî*. cilt 3, Tahran: Vizaret-i Ferheng ve Hüner.
- Eraslan, K. (1996). *‘Alī Şīr Nevāyī: Nesāyimü'l-Maḥabbe Min Şemāyimi'l-Fütüvve I (Metin)*. Ankara: TDK. **NM**
- Ercilasun, A.t B. (2014). Akkoyunlu, Ziyat, *Kâşgarlı Mahmud: Dîvânu Lugâti't-Türk*. Ankara: TDK. **DLT**
- Golden, P. B. (2000). *The King's Dictionary*. Leiden-Boston-Köln: Brill. **King**
- Gözütok, A. (2008). *Haydar Tilbe: Mahzenü'l-Esrâr*. Erzurum: Fenomen. **ME**
- Grönbech, K. (1992). *Kuman lehçesi sözlüğü: Codex Cumanicus'un Türkçe Sözlük Dizini*. çev. Kemal Aytaç, Ankara: Kültür Bakanlığı. **CC**
- Gülensoy, T. (2007). *Türkiye Türkçesindeki Türkçe sözcüklerin köken bilgisi sözlüğü*. Ankara: TDK.
- Gürsoy, E., Duranlı, N. M. (1999). *Altayca-Türkçe sözlük*. Ankara: TDK. **Alt.Tr**

- Hairi, Abdülhüseyin (Ş. 1353). *Fihrist-i Nüshah-ı Hattı-yı Kitabhane-yi Meclis-i Şura-yı İslami*. cilt 3, Tahran: Çaphane-yi Meclis-i Şura-yı İslami.
- Kaçalin, M. (2011). *Niyâzi: Nevâî'nin sözleri ve Çağatayca tanıklar (el-Lugâtu'n-Nevâiyye ve'l-İstişhâdâtü'l-Cağâtâiyye)*. Ankara: TDK. **AŞ**
- Kadri, H. K. (1927-1945). *Türk lügati*. cilt I-IV, İstanbul. **Kadri**
- Kanar, M. (2008). *Osmanlı Türkçe sözlüğü*. İstanbul: Say.
- Karaağaç, G. (1997). *Lutfî divanı: Giriş-metin-dizin-tıpkıbasım*. Ankara: TDK. **LD**
- Karaörs, M. (2006). *'Alî Şîr Nevâyî: Nevâdirü's-Şebâb*. Ankara: TDK. **NŞ**
- Karasoy, Y. (1998). *Şiban Han dîvânı (İnceleme-Metin-Dizin-Tıpkıbasım)*. Ankara: TDK. **ŞD**
- Kaya, Ö. (1996). *'Alî Şîr Nevâyî: Fevâidü'l-Kiber*. Ankara: TDK. **FK**
- Koç, K., Bayniyazov, A. ve Başkapan, V. (2003). *Kazak Türkçesi Türkiye Türkçesi sözlüğü*. Ankara: Akçağ. **Kzk.Tr**
- Kut, G. (2003). *'Alî Şîr Nevâyî Ġarâ'ibü's-Şıgar: İnceleme-Karşılaştırmalı Metin*. Ankara: TDK. **GS**
- Lessing, F. (2003). *Moğolca-Türkçe sözlük*. cilt I-II, çev. Günay Karaağaç, Ankara: TDK. **Moğ-Les**
- Magrufova, Z. M. (1981). *Özbek Tilining İzahlı lügati*. cilt I-II, Moskova. **Özb.Tr.İzahlı**
- Mîrzâ Mehdî Han Esterâbâdî. *Senglah*. İran-Tahran Millî Ktp., No. F-1141 el yazması. **SG**
- Mîrzâ Mehdî Han Esterâbâdî. *Senglah*. Tahran-Meclis Ktp., No. 860 (Sebt No. 14120) el yazması. **SG-Meclis**
- Muhammed Hüseyin Bin Halef-i Tebrizî (2000). *Burhân-ı Katı*. çev. Mütercim Âsım Efendi, haz. Mürsel Öztürk, Derya Örs, Ankara: TDK. **BR-TDK**
- Muhammed Hüseyin Bin Halef-i Tebrizî (Ş. 1342). *Burhan-ı Katı*. cilt I-V, haz. Muhammed Muin, Tahran: İbn-i Sina Kitabçısı. **BR-Muin**
- Münzevi, Ahmed (Ş. 1377). *Fihrist-i Nüshaha-yı Hattı-yı Merkez-i Dâiretü'l-ma'ârif-i Büzürg-i İslami*. cilt 1, Tahran: Merkez-i Dâiretü'l-ma'ârif-i Büzürg-i İslami.
- Nazari, Mahmud (Ş. 1391). *Fihrist-i Nüshaha-yı Hattı-yı Kitabhane-yi Meclis-i Şura-yı İslami*. cilt 47/2, Tahran: Kitabhane, Müze ve Merkez-i Esnad-i Meclis-i Şura-yı İslami.
- Necip, E. N. (2008). *Yeni Uygur Türkçesi sözlüğü*. çev. İklil Kurban, 2. baskı, Ankara: TDK. **YUyg.Tr**
- Oraltay, H., Yüce, N. ve Pınar, S. (1984). *Kazak Türkçesi sözlüğü*. İstanbul: Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı. **Kzk.Tr-Oraltay**

- Orucov, A. (2006). *Azerbaycan dilinin izahlı lüğeti*. cilt I-IV, Bakı: Şerq-Qerb. **Azb.Tr.İzahlı**
- Ölmez, Z. K. (1993). *Mahbûbü'l-Kulûb (İnceleme-Metin-Sözlük)*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. **MK**
- Ölmez, Z. K. (1996). *Ebulgazi Bahadır Han: Şecere-i Terākime (Türkmenlerin Soykütüğü)*. Türk Dilleri Araştırmaları Dizisi: 3, Ankara. **ŞT**
- Öner, M. (2009). *Kazan-Tatar Türkçesi sözlüğü*. Ankara: TDK. **Tatar.Tr**
- Rahimi, F. (2014). Çağatay Türkçesi edebiyatı üzerine bir bibliyografya denemesi. *Turkish Studies*, 9(3), 1157-1218.
- Rahimi, F.(2017). İran kitaplıklarında bulunan Çağatay Türkçesi sözlükleri. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 6(4), 2067-2079.
- Rahimi, F. (2018). “Fethali Kaçar'ın Çağatay Türkçesi sözlüğü üzerine”. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 7(2), 663-704.
- Rahimi, F. (2018). Çağatay Türkçesi sözlükleri bibliyografyası. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 7(1), 69-104.
- Rahimi, F. (2018). *Fethali Kaçar'ın Çağatay Türkçesi sözlüğü*. Ankara: Akçağ.
- Rahimi, F.(2018). Fethali Kaçar'ın Çağatay Türkçesi sözlüğünün sözcük bilimi açısından değerlendirilmesi. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 7(3), 1472-1499.
- Rahimi, F. (2019). “Abuşka Sözlüğündeki Yanlışlar Üzerine”. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 8(3), 1293-1312.
- Reşide'd-dîn Fazlu'llâh Hemedânî (Ş. 1373). *Cāmiu't-Tevārîh*. cilt I-IV, haz. Muhammed Revşen, Mustafa Musevi, Tahran: Elbürz. **CT-Musevi**
- Sabir, M. (1961). *Ali Şir Nevâ'nin İlk Mesnevisi Hayretü'l-Ebrar Hakkında Araştırmalar: Edisyon Kritik-İmlâ-Dil Hususiyetleri ve Lügatçe*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Türkiyat Enstitüsü nüshası). **HE**
- Sadrayi-yi Hoyi, Ali, Hafiziyan-ı Babili, Ebülfezl (Ş. 1388). *Fihrist-i Nüşaha-yı Hattı-yi Kitabhane-yi Umumi-yi Ayetullah Gülpaygani*. cilt 5-6, ed. Mustafa Dirayeti, Tahran: Kitabhane, Müze ve Merkez-i Esnad-i Meclis-i Şura-yı İslami, Müessese-yi Ferhengi Pejuheşi-yi Elcevad-ı Meşhed.
- Şemsiyev, P. ve İbrahimov, S. (1972). *Ali Şer Neva'iy Asarlari Lugati*. Taşkent. **Şemsiyev**
- Şen, M. (1993). *Gazi Zahirüddin Muhammed Bâbur: Bâburname giriş-metin (Kâbil ve Hindistan —————ölümleri)-açıklamalı dizin*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. **TB**

- Şirazi, İ. (Ş. 1318). *Fihrist-i Kitabhane-yi Medrese-yi Ali-yi Sipehsalar*. cilt 2, Tahran: Çaphane-yi Meclis.
- Tavkul, U. (2000). *Karaçay-Malkar Türkçesi sözlüğü*. Ankara: TDK. **Mlk.Tr**
- TDK (1993). *Derleme sözlüğü*. cilt I-IX, 2. baskı, Ankara: TDK. **Derleme**
- TDK (2009). *Türkçe sözlük*. Ankara: TDK. **Tr.Tr**
- Tekin, T., Ölmez, M., Ceylan, E., Ölmez, Z. ve Eker, S. (1995). *Türkmençe-Türkçe sözlük*. Türk Dilleri Araştırmaları Dizisi: 18, Ankara. **Trkm.Tr**
- Tekin-Alpay, G. (1994). *‘Alî Şîr Nevâyî Ferhâd ü Şîrîn: İnceleme-Metin*. Ankara: TDK. **FŞ**
- Temir, A. (1986). *Moğolların gizli tarihi*. 2. baskı, Ankara: TTK. **MGT-Temir**
- Thury, J. (1903). *Behçet-ül-Lügat adlı Çağatay lügati*. çev. Hüseyin Namık Orkun, TDK Ktp., No. Etüt/64 ve Etüt/64-a.
- Tören, H. (2001). *‘Alî Şîr Nevâyî Sedde-i İskenderî: İnceleme-Metin*. Ankara: TDK. **Sİ**
- Türkay, K. (2002). *‘Alî Şîr Nevâyî: Bedâyi‘u'l-Vasat Üçünçü Dîvân*. Ankara: TDK. **BV**
- Üstadi, R. (H 1396). *Fihrist-i Nûshaha-yı Hattî-yi Kitabhane-yi Medrese-yi Feyziyye-yi Kum*. cilt 2, Bahş 3, Kum: Çaphane-yi Mehr-i Kum.
- Yudahin, K. (1988). *Kırgız sözlüğü*. çev. Abdullah Taymas, Ankara: TDK. **Krgz.Tr**
- Yusuf Has Hacib (2008). *Kutadgu Bilig*. çev. Reşit Rahmeti Arat, 2. basım, İstanbul: Kabcı. **KB**
- Yücel, B. (1995). *Bâbü'r Dîvânı (Gramer-metin-sözlük-tıpkıbasım)*. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi. **BD**

Extended Abstract

Chagatai Turkish, is a writing language that the Turks continue to use from the beginning of the 13th century until the beginning of the 20th century. After Nevayi's death, various dictionaries began to be written on every corner of the world of Islam, so that his works could easily be read. These dictionaries, written mostly in the Ottoman Empire, Iran, Azerbaijan, India or Turkestan and having a great value for the history of Turkish language development have created a lexicographical schools. Also in the Iran field Chagatai Turkish dictionaries were arranged to understand the works of Ali Şir Nevayi. One of them is the Senglah Chagatai Turkish-Persian dictionary has been the source of the Chagatai Turkish dictionaries after him.

Senglah, one of the most important dictionaries of Chagatai Turkish, was written in Iran between the years H. 1172-1173 (1758-1760) by Mirzā Muḡammed Mehdī Ḥan bin Muḡammed Naşir-i Esterābādī. The first part of this work, which consists of three chapters, is called Mebāni'ü'l-Luḡa and is devoted to the grammar and spelling of Chagatai Turkish. The second part is the Chagatai Turkish-Persian dictionary written by using 21 works of Nevāyī, including 12 verses and 9 prose. In the third chapter, Arabic and Persian words and idioms mentioned in Nevāyī's 12 verse works, especially in Maḡbūbu'l-Ḳulūb, are given. The words in the dictionary are divided into sections according to vowels in their first syllables. This work is written by using works such as Tārīḥ-i Vaşşāf, Ḡabībū's-Siyer, Żafer-nāme-yi Şerefū'd-dīn 'Alī Yezdī and Oḡuz-nāme (ŞT); dictionaries such as Abuşka, Bedāyī'ü'l-Luḡat, Naşirī, Ferāḡī, Nedr-'Alī, Burhān-ı Ḳāşī, Mü'eyyedü'l-Fużalā and Ferheng-i Cihāngirī. In some parts of this work, işbalı "saturated, narrow" is used for sound /i/ and işbasız "unsaturated, wide" is used for sound ê, and these two sounds are distinguished from each other. In addition, işbalı is used for sound u/ü and işbasız is used for sound o/ö, and these two sounds are distinguished from each other.

The grammar part of the Senglah dictionary, Mebāni'ü'l-Luḡa, was published in 1910 by Denison Ross in Calcutta based on the British Museum copy. J. Eckmann worked the same section in Budapest in 1942-1947. A copy of Mebāni'ü'l-Luḡa is enumerated in the Baḡdatlı Vehbī section of the Süleymaniye Library at number 1189-1922. The same facsimile edition of this copy was published by TDK in 1950 with a preliminary statement of Besim Atalay. The same section was handled by Karl Menges in 1956. The first work on part dictionary belongs to Sir Gerard Clauson. In this study, there is an introduction, indexes of the dictionary and a facsimile edition of the British Museum copy (Gibb Memorial Trust copy). The second part of this work was published by Hiyavi in Iran in 1995 with the gravitational forms and examples were discarded, and the entire work was published by Sadik in Iran in 2015. It also has copies in London-British Museum (Or. 2892), London-School of Oriental Studies library, Oxford-Bodleian library (Elliot 341), Paris and Iran.

As in other Chagatai Turkish dictionaries, there are some mistakes in this dictionary. Some of these are in the works in which they are used and are taken into consideration without correction, and some are due to incorrect reading of Chagatai Turkish texts. It is natural that there are some mistakes in a giant work like Senglah. In this study, after was given the information about the work, the works done on it and its manuscript copies, was emphasized the mistakes in Senglah.

The mistakes in Senglah has been tried to be handled under the headings of Wrong materials or interpretations, Substances or interpretations that may be wrong, Wrong references to sources, Inaccuracies in the examples given under headings. There are Inaccuracies or inconsistencies are found in substances or in their interpretations such as Ataşmek, Almaşturmaş, Öbüçin, Öçeşmaş, Oltura turğac, Ud, Üzgün, Ölçeşmek, Ösmek, Avtunc, Avruj, Eki tévelik yolum, İnci, İncigirmek, Beijziş/ Bèijziş, Bordamaş, Buzek, Böğütlemeş, Buyruş, Tabın, Tavusmışı, Turğamışı, Tözlenmek, Toijulmaş, Tanğal/ Tanğal, Tègrenmaş, Dübdürün, Dögüldemek/ Dögükdemek, Sıram, Sizmek, Sizinmek, Silemek, Sileşmek, Sinemek, Sinelmek, Şaşılık, Şerildemek, Şonanmek, Ğarbarsa, Ğarbarmaş, Ğubçaçı, Ğayı, Ğay, Ğın ağacı, Ğara yilikli, Aşuklu yilikli, Ğırık, Kevzen, Kiyünüklemişi, Uрмаş/ Hurmaş, Yarışmek and Yilemek. There is a possibility that it may be wrong for substances or their meaning such as Uzalış, Baslamışı, Bağındaş, Tekemişi, Tekeşmiş, Tetik/ Tètik, Tilin, Cüfüt, Dèb Bakuy, Sayrun/Seyrün, Sağal dürlük, Sağıt, Şük, Şibike, Faykur, Kıızıl tüklü, Göğ gömek, Meleş, Hönilemek, Yaijmaş and Yaijıtmaş. References to materials such as Baygız, Tamşy, Tirikley and Soşulup have been made incorrectly. There are errors in the examples given under the headings such as Uçraşib, Astın, Ağrıgu dek, Targaij, Tèriij, Çeküş, Comca, Ğatkaş, Gèzek, Yaruğay and Yolçı.